

MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
MERSIN UNIVERSITY PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY

KAAM
YAYINLARI

OLBA
XII

MERSİN
2005

KAAM YAYINLARI
OLBA
XII

© 2005 Mersin/Türkiye
ISSN 1301 7667

OLBA dergisi hakemlidir ve Mayıs-Kasım aylarında olmak üzere,
yılıda iki kez basılmaktadır.
Published each year in May and November.

KAAM'ın izni olmadan OLBA'nın hiçbir bölümü kopya edilemez.
Alıntı yapılması durumunda dipnot ile referans gösterilmelidir.
It is not allowed to copy any section of OLBA without the permit of KAAM.

OLBA'ya gönderilen makaleler aşağıdaki web adresinde ve bu cildin giriş sayfalarında
belirtilen formatlara uygun olduğu takdirde basılacaktır.
Articles should be written according the formats mentioned in the following web address.

OLBA'nın yeni sayılarında yayınlanması istenen makaleler için yazışma adresi:
Correspondance addresses for sending articles to following volumes of OLBA:

Prof. Dr. Serra Durugönül
Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü
Çiftlikköy Kampüsü
33342-MERSİN
TURKEY

Diğer İletişim Adresleri
Other Correspondance Addresses

Tel: 00.90.324.361 00 01 (10 Lines) 4730 / 4734
Fax: 00.90.324.361 00 46
web mail: www.kaam.mersin.edu.tr
e-mail: kaam@mersin.edu.tr

Dağıtım / Distribution

Zero Prod. Ltd.
Tel: 00.90.212.244 75 21-249 05 20
e-mail: zero@kablonet.com.tr, aboratav@tayproject.org

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
(KAAM)
YAYINLARI-XII

MERSIN UNIVERSITY
PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY
(KAAM)-XII

Editör

Serra DURUGÖNÜL
Murat DURUKAN

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL
Prof. Dr. Coşkun ÖZGÜNEL
Prof. Dr. Tomris BAKIR
Prof. Dr. Hayat ERKANAL
Prof. Dr. Sencer ŞAHİN
Prof. Dr. Yıldız ÖTÜKEN
Prof. Dr. Erendiz ÖZBAYOĞLU
Prof. Dr. Susan ROTROFF
Prof. Dr. Marion MEYER

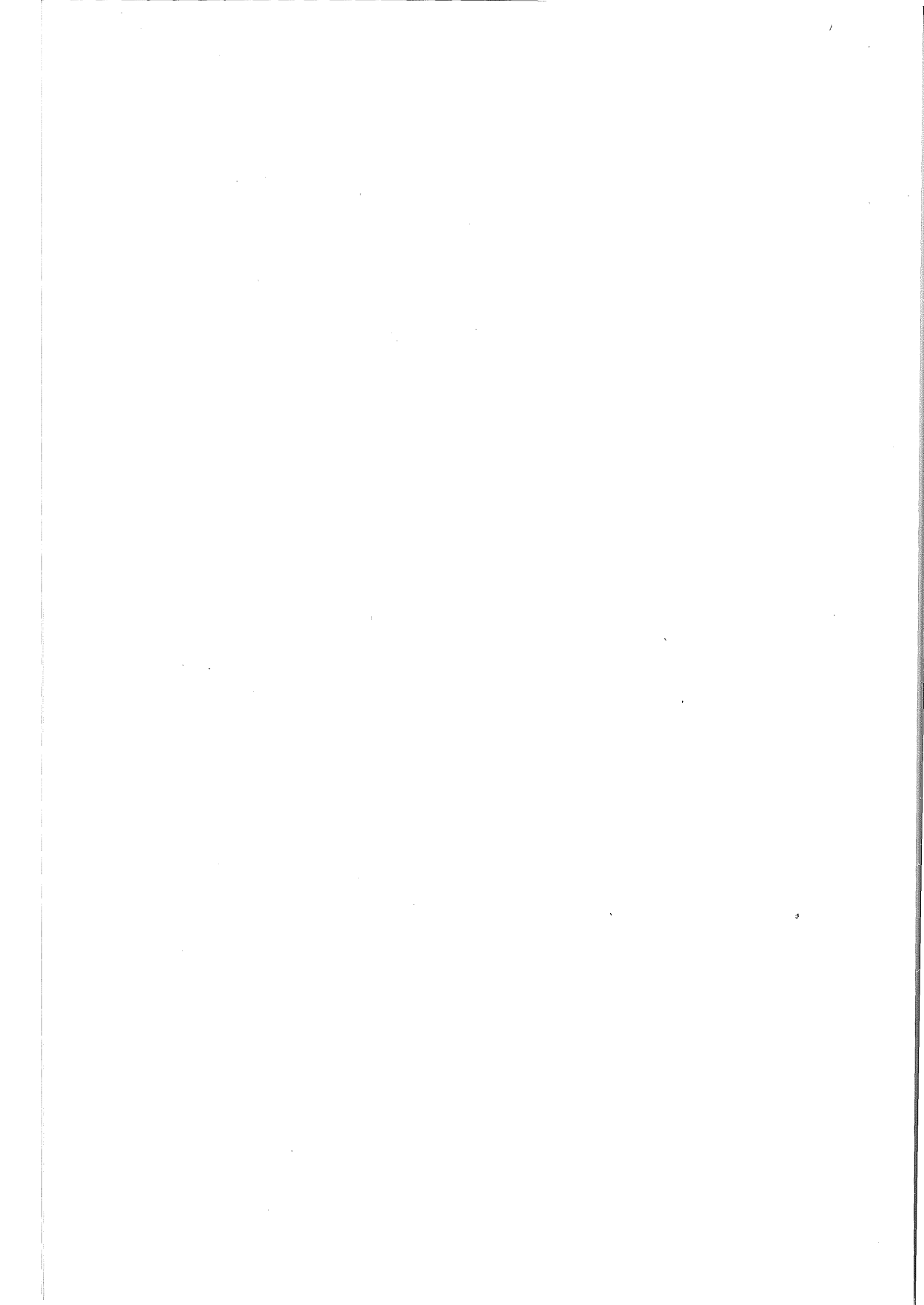
MERSİN
2005

Prof. Dr. Tahsin ÖZGÜÇ,
Prof. Dr. Ümit SERDAROĞLU
ve
Prof. Dr. Manfred KORFMANN'ı
kaybettik.
Saygıyla anıyoruz.

*OLBA'nın Basılması İçin Vermiş Olduğu Desteklerden Dolayı
Mersin Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Uğur Oral'a
Teşekkür Ederiz.*

İçindekiler/Contents

Elif Koparal <i>Göç Olgusunun Arkeolojik Materyal İle Tanımlanması: İon Göçleri Örneği</i>	1
Fahri Dikkaya <i>Arkeoloji'de Yerleşimi Anlamlandırmak</i>	21
Bilge Hürmüzlü <i>The Organization and Utilization of the Burial Grounds in Klazomenai</i>	39
Ayşe Gül Akalın <i>Antik Grek Yerleşim Tipleri, Kavramlar ve Tartışmalar</i>	69
Winfried Held <i>Loryma ve Karia Chersonesos'unun Yerleşim Sistemi</i>	85
Ersin Doğer <i>Yamanlar Dağı'nda Geç Antik Çağ İskanları: Kronolojik ve Mekan Organizasyonlarına İlişkin Sorunlar</i>	101
Kaan Şenol <i>Antik Dönem Ekonomisinin Kurgusunda Seramik Buluntuların Yeri, Sorunlar</i>	125
Gonca Cankardeş-Şenol <i>Amphora Mühürlerinin Köken ve Sosyal Statünün Belirlenmesindeki Etkileri ve Kent Lokalizasyonunun Tespitine Katkıları</i>	139
Ümit Aydınoğlu <i>Yerleşim Modeli Oluşturmak Mümkün Müdür? Dağlık Kilikia'dan İki Yerleşim Modeli Denemesi</i>	165

Yayın İlkeleri

1. Olba her yıl, ilki en geç 15 Mayıs'ta ikincisi en geç 15 Kasım'da olmak üzere iki sayı halinde yayınlanır. Yayınlanması istenen makaleler, zaman sınırlaması olmaksızın gönderilebilir. Hakemler tarafından olumlu değerlendirilen makalelerin adedi Olba'nın bir sayısı için fazla olduğu takdirde, bazı makaleler diğer sayıda yayınlanmak üzere havuzda bekletilir. Bu gibi durumlarda daha erken gönderilmiş olan makalelere öncelik tanınır.
2. OLBA'nın uluslararası bilimsel standartlara uygun olarak yayınlanabilmesi için aşağıda belirtilen teknik kurallara uyulmalıdır:
  - a- Makaleler, Word 5.0 ve üstü, Windows 95-98 veya Word 2000 yazım programı ile yazılıp diskete kaydedilerek gönderilmelidir.
  - b- Makaleler, figürleriyle birlikte çoğaltılmış olarak iki kopya halinde gönderilmelidir.
  - c- Metin yazılırken 10 punto, dipnot için ise 9 punto New York (Macintosh için) ya da Times New Roman (PC için) harf karakteri kullanılmalıdır.
  - d- Dipnotlar her sayfanın altına verilmeli ve makalenin başından sonuna kadar sayısal süreklilik izlemelidir.
  - e- Metin içinde bulunan ara başlıklarda, küçük harf kullanılmalı ve koyu (bold) yazılmalıdır. Bunun dışındaki seçenekler (tümünün büyük harf yazılması, alt çizgi ya da italik) kullanılmamalıdır.
3. Makale içindeki Yunanca karakterler için kullanılan Yunanca font da diskete yüklenerek yollanmalıdır.
4. Dipnotlarda kullanılan kaynaklar kısaltma olarak verilmeli, kısaltmalarda yazar soyadı, yayın tarihi, sayfa (ve varsa levha ya da resim) sıralamasına sadık alınmalıdır. Sadece bir kez kullanılan yayınlar için bile aynı kurala uyulmalıdır.

Dipnot (kitaplar için)

Richter 1977, s. 162, res. 217

Dipnot (Makaleler için)

Oppenheim 1973, s. 9, lev.1

5. “Bibliyografya ve Kısaltmalar” bölümü makalenin sonunda yer almalı, dipnotlarda kullanılan kısaltmalar, burada açıklanmalıdır.

Bibliyografya (kitaplar için):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, NewYork

Bibliyografya (Makaleler için):

Corsten 1995 Corsten, Th., “Inschriften aus dem Museum von Denizli”, Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, Lev. LIV-LVII

6. Tüm resim, çizim ve haritalar için sadece “fig” kısaltması kullanılmalı ve figürlerin numaralandırılmasında süreklilik olmalıdır. Levha numarası tarafımızdan verilecektir. Bu sebeple levha, Resim, Çizim, Şekil, Harita ya da bir başka ifade veya kısaltma kullanılmamalıdır.
7. Kullanılacak fotoğrafların, daha iyi sonuç almak açısından, siyah-beyaz olması tercih edilmektedir. Dia gönderecek yazarlar dia çerçevesi üzerine mutlaka resim sırasını yazmalıdır. Bir başka kaynaktan alıntı yapılan figürlerin sorumluluğu yazara aittir, bu sebeple kaynak belirtilmelidir. Görsel malzeme eğer taranmış olarak gönderilecekse uzun kenar: 12 cm, çözünürlük: 300 pixel/inch (en az) olmalı. Eğer tam sayfa kullanılacak bir fotoğraf ya da çizim söz konusu ise uzun kenar: 18.5 cm olmalı. Ayrıca görsel malzeme başka bir programa (Microsoft Word, Power Point vs.) gömülü olarak değil, Adobe Photoshop tif formatında gönderilmeli.
8. Makale metninin sonunda figürler listesi yer almalıdır. Levhalardaki figürlerin (resim, çizim, harita vs.) altına açıklama cümlesi yazılmamalıdır.
9. Metin yukarıda belirtilen formatlara uygun olmak kaydıyla mümkünse 15 sayfayı geçmemelidir. Figürlerin toplamı 10 adet civarında olmalıdır.
10. Makaleler Türkçe, İngilizce veya Almanca olabilir. Türkçe yazılan makalelerde yaklaşık 200 kelimelik İngilizce ya da Almanca özet kesinlikle bulunmalıdır. İngilizce veya Almanca yazılan makalelerde ise 200 kelimelik Türkçe özet kesinlikle bulunmalıdır.

**YERLEŞİM MODELİ OLUŞTURMAK
MÜMKÜN MÜDÜR?
DAĞLIK KILIKIA'DAN
İKİ YERLEŞİM MODELİ DENEMESİ**

Ümit AYDINOĞLU*

Abstract

In this article, the two peculiar settlement patterns of the Rough Cilicia will be investigated in detail on the basis of the architectural structures that these settlements have and their geographical locations. By doing so, it is aimed that the characteristic of the urbanization in the region will be determined in order to find out whether the factors that affect this urbanization process are external or internal the Rough Cilicia in the Hellenistic period.

In the 4th and 3th century B.C., an colonization period began in the Mediterranean region. These colonization activities were carried out by the Hellenistic kingdoms in order to protect and secure their borders. The Seleucids were vigorous colonizers. The Ptolemaios established numerous colonies throughout the Aegen and eastern Mediterranean. For the Ptolemaios, Cilicia important was the ship building timber supplied. In addition to this material, Cilicia was also a source of manpower. The major elements of Ptolemaic colonization activities in the Rough Cilicia, is the use of the major cities like Nagidos and Kelenderis.

The Olbian Territory which is located between Kalykadnos and Lamos rivers is distinctive amongst other Anatolian temple states because of its architectural construction in the Hellenistic Period. The construction period in the Olbian Territory was supported by Seleucus I. Nikator in the beginning of the 2nd century B.C. this period has been observed with historical and archaeological data.

The main feature of settlement patterns in the territory is to gather aims in military and civilian conditions. This kind of settlement for defence could be called

---

* Yrd. Doç. Dr. Ümit Aydınöğlu, Mersin Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Mersin - Türkiye.

“fortification/settlement” because of its civilian and militarian feature. Other characteristic features of the settlement patterns in the territory are that acropolis and towers were constructed in the settlements and the locations of the settlements are in the borders of the valleys.

Keywords: Yerleşim modeli, Dağlık Kilikia, Nagidos, Kelenderis, lokalizasyon.

Dağlık Kilikia sahilleri, Anadolu'nun güney kıyılarının büyük bir parçasını oluşturması ve Doğu Akdeniz için stratejik öneme sahip olması sebebiyle her dönemde özel bir ilgi merkezi olmuştur¹. Bölgede özellikle de Hellenistik Dönem ve sonrasında yerleşim sayısında büyük artış yaşanmıştır ve bölgenin doğusu sahip olduğu Hellenistik Dönem yerleşimleriyle dikkat çekmektedir². Bu dönemde bölgede, Büyük İskender'in izleyicileri olan *diadokhos*'lar tarafından gerçekleştirilen yayılma ve kentleşme etkinlikleri kendini göstermektedir. Enerjilerinin büyük bir kısmını kentleşme üzerine harcamış olduğu bilinen bu krallıklar Hellen anakarasında ve Anadolu'da çok sayıda eski Hellen kentinin yöneticisi olmuşlardır. Ayrıca çok sayıda yeni kent de kurmuşlardır. Dağlık Kilikia'nın geneline bakıldığında, Hellenistik Dönem kolonizasyon etkinliklerinden önce bu alanda önemli Hellen kentlerinin bulunduğu ve Hellenistik Dönem kolonizasyon etkinliklerinin bu kentlerle bağlantılı yürütüldüğü görülmektedir. Bölgede bu etkinlikleri yürütenler ise Ptolemaioslar olmuştur. Daha çok sahip oldukları donanmalarını desteklemek için askeri garnizonlar kurmuş olan Ptolemaioslar, bunlar sayesinde Kıbrıs üzerinden ulaşılan Mısır, Ege ve Batı Akdeniz arasındaki deniz yolunu kontrol etmişlerdir. Bu anlamda Ptolemaioslar için Kıbrıs'ın tam karşısında bulunan Dağlık Kilikia sahilleri ve burada bulunan limanlar ve koylar büyük önem taşımış olmalıdır. Bununla birlikte bölgede Seleukoslar da etkin rol oynamışlardır. Her ne kadar Seleukoslar'ın Seleukeia Kalykadnos kentinden³ daha batıda kurdukları kolonilerin izine rastlanmasa da, özellikle Olba Territoriumu olarak adlandırılan alanda

¹ Kilikia bölgesi jeolojik yapısına bağlı olarak Dağlık Kilikia (Trakheia) ve Ovalık Kilikia (Pedias) olarak ikiye ayrılır. Ovalık Kilikia, Soloi-Pompeiopolis' den başlayıp, doğuda Aleksandreia Kat Isson (İskenderun)'a kadar olan verimli bölgeyi içerir. Dağlık Kilikia ise Korakesion'dan (Alanya) Soloi-Pompeiopolis'e (Viranşehir) kadar uzanır. Bu kesimde Toros dağları denize kadar iner ve denize paralel dar geçitsiz bir kıyı oluşturur.

² Bölgenin batısının Hellenistik yerleşimler açısından fakir olmasıyla ilgili olarak bkz. Blanton 2000, s. 57.

³ İ.Ö. 296 ile 286 yılları arasında I. Seleukos Nikator tarafından Kalykadnos (Göksu) kenarında kurulmuş olan Seleukeia, bugün modern yerleşim Silifke'nin bulunduğu alandadır.

gerçekleştirdikleri kentleşme etkinlikleri yerleşim modellemesi açısından oldukça dikkat çekici bir örnek olarak karşımıza çıkar. Bu her iki koloni kurucusu güç elbette ki sadece Dağlık Kilikia bölgesinde koloniler kurmamışlardır. Ptolemaioslar'ın Kıbrıs'da, Anadolu kıyılarında ve Filistin kıyılarında birçok kent kurdukları ve bunlara kendi hanedan üyelerine ait isimler verdikleri bilinmektedir. Hellenistik dünyada kentleşmenin öncülüğünü yapan Seleukoslar'ın da M.Ö. 100 yılları itibariyle sadece Anadolu'da yirmibeşin üzerinde Antiokheia, sekiz Apameia, altı Epipha-neia, on dört Seleukeia ve dokuz Laodikeia isimli kent kurdukları bilinmektedir⁴.

Bu kolonilerin askeri, ekonomik, politik ve idari amaçların hepsinin gözetilerek kurulduğu açıktır. Ayrıca, bölgeyi yatıştırmak, bir yolu korumak ya da bir sınır bölgesinde bir garnizon kurmak gibi özel amaçlara da hizmet etmektedirler. Hellenistik krallıklar bu amaçları hedefleyerek Dağlık Kilikia bölgesinde koloni kuruluşları gerçekleştirmişlerdir. Bu etkinlikler ise bölgede iki farklı alanda izlenmektedir. Bölgenin sahil kesimlerinde, burada egemen olan Ptolemaioslar tarafından gerçekleştirilen etkinlikler dikkati çeker. Olba Territoriumu olarak bilinen alanda ise bir rahip krallık yönetimi vardır ve bu alanda Seleukoslar tarafından gerçekleştirilen etkinlikler farklı bir yerleşim düzenlemesine işaret eder.

Bu çerçevede, Dağlık Kilikia'da görülen yerleşim düzenlemelerinin açıklanması önem taşımaktadır. Özellikle de bu etkinliklerin belli bir amaca yönelik sistemli bir şekilde gerçekleştirilmiş olması bir yerleşim düzenlemesinin de ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu makalede, Dağlık Kilikia'da iki farklı coğrafi alanda görülen iki farklı yerleşim düzenlemesi incelenecektir. Bunların incelenmesindeki amaç, bölgede yerleşimlerin kurulurken coğrafi ve stratejik şartların dikkate alındığını ve benzer yerleşim kuruluş yöntemleriyle ortak yerleşim özelliklerinin kullanıldığını ortaya koyabilmek ve bunun sonucunda ortaya çıkan düzenlemenin bir 'yerleşim düzenlemesi modeli' olarak tanımlanabileceğini göstermek olacaktır. Daha da ötesinde, Dağlık Kilikia Bölgesinde ele alınan ve ortak özellikler taşıdığı ortaya konmaya çalışılan bu yerleşim düzenlemelerinin sadece bu bölgeye özgü olmayıp diğer bölgelerde de Hellenistik Dönem öncesinde ve sonrasında da kullanıldığını göstermek de hedeflenmektedir.

---

⁴ Cohen 1978, s. 2.

Bu kapsamda Dağlık Kilikia'daki yerleşim düzenlemeleri iki alanda ele alınacaktır. Coğrafi olarak birbirinden farklı olan bu alanlardan ilki aynı zamanda bir tapınak devlet idaresinde olan Olba Territoriumu'dur. Burada, Hellenistik Döneme tarihlenen çok yoğun imar etkinliklerinin olması bölgesel bir yerleşim düzenlemesini ortaya koyma imkanı vermektedir. Bu imar etkinliklerinin izlerini bütün bölge boyunca görmek mümkün olmaktadır.

Bu çalışmada, yerleşim düzenlemesi açısından ele alınacak diğere alan ise Dağlık Kilikia'nın sahil bölgeleri olacaktır. Dağlık Kilikia, sahip olduğu uzun kıyılarıyla, Güney Anadolu sahillerinin bir bölümünü oluşturmanın yanı sıra, Doğu Akdeniz için önemli bir konumda bulunmaktadır. Doğu Akdeniz'de sahip olduğu bu stratejik önemi göz önüne alındığında, kentleşme açısından oldukça gelişmiş bir bölge olmasını beklemek yanlış olmaz. Ancak, bölgenin kuzey sınırını oluşturan Toros dağlarının kıyıya paralel gitmesi sonucu bu bölgede yerleşim kurmak için geniş alanların bulunmaması ve dağlık coğrafya sonucunda bu beklenti gerçekleşmez. Bununla birlikte, bu alanlarda Hellenistik krallıklar tarafından girişilen kolonizasyon etkinliklerinin varlığı ve bu etkinliklerin bölgede varolan diğere kentlerle bağlantılı yürütülmesi bölgedeki yerleşim düzenlemesi çalışmaları için oldukça açıklayıcı olmaktadır.

I. Olba Territoriumu'nda Yerleşim Düzenlemesi

Dağlık Kilikia'nın yerleşim düzenlemesi incelenirken ele alınması gereken en önemli alan Olba Territoriumu olmalıdır⁵ (Resim 1). Kendisini doğudan ve batıdan çevreleyen Kalykadnos (bugünkü Göksu) ve Lamos (bugünkü Limonlu) nehirleri arasında kalan ve Dağlık Kilikia'nın doğu sınırını oluşturan bu alan⁶, sahip olduğu rahip krallık idari sisteminden dolayı önemlidir ve dağlık bölgenin diğere yerlerine oranla yerleşime daha elverişli bir coğrafi konuma sahiptir. Territorium içerisinde iç bölgelerle sahil

⁵ Olba, bir territoriumdur. Zeus Olbios tapınağının bulunduğu alan bu territoriumun idari ve dinsel merkezidir. Durugönül, bu merkezde ve yakın çevresinde Hellenistik Döneme ait yerleşim izlerinin bulunamaması sebebiyle burasının bir *polis* olamayacağını belirtir ve Olba'nın ancak M.S. 2. yüzyıldan sonra bir *polis* yapısına sahip olduğunu söyler, bkz. Durugönül 1995, s. 78 vd. Zeus Olbios tapınağının bulunduğu bu alan M.S. 1. yüzyılda Diokaesareia olarak adlandırılmıştır ve bu dönemde bile sadece bir dinsel alandır, yerleşime sahip değildir.

⁶ Territorium, bugün Mersin iline bağlı Silifke ve Limonlu ilçeleri sınırları içerisindeki alanda yer almaktadır.

arasında ulaşım bağlantısının kolaylıkla sağlanabileceği vadilerin olması bu territoriumun en önemli coğrafi avantajı olarak görülmektedir. Bu vadiler sahip oldukları ulaşım imkanlarından dolayı yerleşimlerin kurulması için de gerekli koşulları sağlamışlardır.

Bu territoriumda Hellenistik Dönemde bir tapınak devlet egemenliği vardır ve sahip olduğu bu idari sistem açısından kendine özgü bir yapılanmaya sahiptir⁷. Bu alanın yerleşim düzenlemesi açısından ele alınmasındaki temel sebep, sahip olduğu yoğun mimari yapılanmadır. Territorium içerisinde çok sayıda yerleşim bulunmaktadır. Bunlar bazı ortak özellikler bakımından dikkat çekmekle birlikte en karakteristik özellikleri, polygonal duvar örgüsü kullanılarak inşa edilmiş yapılara sahip olmalarıdır. Bu yapılanmanın territoriumda M.Ö. 2. yüzyıl başında görüldüğü ve burada egemen olan Teukros hanedanlığı ile Seleukoslar'ın işbirliğinin bir sonucu olduğu önerilir; bu tarih, Apameia Antlaşmasına işaret eder ve mimari yapılanma, Seleukoslar'ın, bu antlaşma ardından batı sınırları olarak belirlenen territoriumu korumak istemesiyle açıklanır⁸. Hellenistik Döneme ait bu mimari yapılanmanın özgünlüğü, bu yapılanmanın ortak bir yerleşim sistemi yaratma amacıyla yapıldığını gösterir.

Coğrafi şartlara bağlı olarak şekillendirilen bu imar etkinliği sonucunda territoriumun şartlarına uygun, yerel özelliklerle desteklenmiş bir yerleşim düzenlemesi ortaya çıktığı görülür. Bu modelin temel unsuru, yerleşimlerin savunma amacını ve sivil ihtiyaçları içinde barındırması olmuştur. Bu açıdan bakıldığında territoriumdaki yerleşimlerin ortak yerleşim özelliklerine sahip oldukları görülmektedir. Bunlar birkaç başlık altında özetlenebilir:

- 1. Yerleşimlerdeki ortak yerleşim özelliklerinden ilkinin bu yerleşimlerde kullanılan polygonal duvar işçiliği olduğu görülür. Territoriumda M.Ö. 2 yüzyıldaki imar etkinliğinin karakteristik yapı özelliği olan bu duvar işçiliğinin, duvarlar üzerindeki yazıt ve Olba hanedanlık sembolleriyle tarihlendirilmesi yapılmaktadır⁹.**

⁷ Tapınak devletle ilgili olarak bkz. Durugönül 1998c, s.69 vd. ve Trampedach 1999, s. 283 vd.

⁸ Yerel Teukros hanedanlığının tek başına gerçekleştirmesinin mümkün olmadığı bu imar etkinliğinin Seleukoslar tarafından desteklenmesinin sebebini Durugönül, Kilikia'nın korsanlara ve Ptolemaioslar'a karşı korunması gerekliliği ve bu sebeple Seleukoslar'ın yerel halkı kontrol altına alarak savunma sistemini kurmalarıyla açıklar, bkz. Durugönül 1998a, s. 114.

⁹ Kilikia sembolleri ve tarihlendirilmeleriyle ilgili olarak bkz. Durugönül 1998a, s. 85.

2. Polygonal duvar işçiliğinin kullanıldığı yerlerin sur ve kule yapıları olması yerleşimlerin surlarla çevrili olduğunu gösterir. Surlar üzerinde kulelerin bulunması da ortak bir özellik olarak dikkat çeker.
3. Yerleşimlerin kurulduğu konum territoriumdaki yerleşim düzenlemesinin ortak özelliği olarak ortaya çıkmaktadır. Yerleşim düzenlemesinin belli bir düzen ve stratejik konum gözetilerek yapıldığı görülmektedir. Yerleşimlerin hepsi vadi kenarında kurulmuşlardır. Böylece savunma duvarlarıyla çevrili bir akropolis yerleşimi oluşturulmuştur. Olba Territoriumu'nun coğrafi yapısı gereği sahildeki liman kentleriyle iç bölgeler arasındaki ulaşım denizlere dik olarak inen vadiler aracılığıyla sağlanmıştır. Bu nedenle, gerek içlerinin gerekse de üstlerinin yol olarak kullanılması bu vadilere stratejik bir önem kazandırmıştır. Bu sebeple, territoriumda yerleşimler bu vadilere hakim noktalarda kurulmuşlardır ve vadilerle yerleşimler arasındaki bu ilişki M.Ö. 2. yüzyıl başında gerçekleştirilen imar hareketinin karakteristik özelliklerinden biri olmuştur¹⁰. Ayrıca, savunma amacı taşıyan bu yerleşimlerin, vadi kenarlarında sahip oldukları konumlarıyla doğal bir koruma altına alındıkları da ortaya çıkmaktadır. Bu yerleşimlerin özellikle de yerleşimlerin vadilerin dönüş yaptıkları ve vadileri kontrol edebilecekleri noktalarda kurulmuş oldukları görülür¹¹.

¹⁰ Verev deresi vadisi kenarında Adamkayalar ve Hüseyinler yerleşimlerinin kurulu oldukları görülmür. Bu vadi aynı zamanda Korykos kentinden Olba-Diokaesareia'ya giden yol olması açısından da önem taşımaktadır. Mancinikkale de bu vadi kenarındadır. Benzer bir konuma sahip olan Takkadın ve Pashı yerleşimleri ise birbirlerine çok kısa mesafede Yenibahçe Deresi vadisi kenarında yer alırlar. Bu vadi de Korasion kenti (bugünkü Susanoğlu) ile Olba-Diokaesareia arasındaki yol hattını oluşturmaktadır. Barakçıkale, Meydankale yerleşimleri de bu vadi kenarındadır. Vadi kenarında tepelik bir alanda kurulu diğer bir yerleşim olan Imbriogon Kome ise bu konumuyla hem vadiye hem de yanındaki Seleukeia Kalykadnos kentinden Olba-Diokaesareia'ya giden antik yola egemen durumdadır. Veyselli ve Tabureli yerleşimleri ise Lamos vadisi kenarında yer alırlar. Veyselli yerleşimi aynı zamanda sahildeki Limonlu'dan dağlardaki Kızılgeçit'e giden yol üzerinde yer almaktadır. Aynı vadi kenarında Kaleyakası ve Efreng yerleşimleri de yer almaktadır. Elaiussa kentinin art bölgesinde uzayan Paşa Deresi vadisi boyunca da önemli yerleşimler yer almaktadır. Bunlar Çatıören ve Emirzeli ve Hisarkale yerleşimleridir.

¹¹ Territorium genelinde; yerleşim düzenlemesini oluşturan özellikler Pashı, Adamkayalar, Hüseyinler, Imbriogon Kome (Demircili), Takkadın ve Veyselli yerleşimlerinde izlenebilir. Buralarda bulunan Hellenistik Dönem yerleşimleri hakkında ayrıntı için bkz. Aydınoglu 2003, s. 251-263. Territoriumda sözü edilen yerleşim düzenlemesi modelini destekleyen başka yerleşimler de bulunmaktadır. Çatıören ve Emirzeli buna örneklerdir. Durugönül tarafından 'akropol yerleşim' olarak tanımlanan ve Olba'ya bağlı olan bu yerleşimlerin ortak noktaları garnizon nitelikleridir ve bunlar bir akropolise, bir tapınağa veya bir yerleşim yerine sahip olabilmektedirler. Durugönül territoriumdaki Kaleyakası, Efreng, Çatalkale, Hisarkale ve Mancinikkale'yi de askeri ve sivil yapıların bir

4. Yerleşimler, savunma ve sivil amaçlı yerleşim mekanlarının dışında nekropolis alanlarına da sahiptirler. Territoriumda, yerleşimlerin kenarlarında kuruldukları vadilerin içlerinin ve surun dışında kalan çukurluk ve korunaklı bir alanın nekropolis olarak kullanıldığı görülür¹².
5. Bu yerleşim düzenlemesinin bir diğer elemanı ise, araziye yayılmış ‘tek başına duran kule’ yapılarıdır. Bu kuleler hakkında ayrıntılı bir çalışma yayınlamış olan Durugönül bunlardan territoriumda çok sayıda tespit ettiğini belirtir ve tek başına duran bu kuleleri işlevleri açısından ‘ev, depo ve gözetleme kuleleri’ olarak değerlendirir¹³. Bu tek başına duran kuleler Hellen anakarasında da çok sayıda bulunmaktadır ve bunlar için çeşitli bölgelerin savunma sistemlerine ait oldukları, bir kısmının ise bir çiftlik binasının parçası olarak var olduğu önerilir¹⁴. Olba Territoriumu’nda bulunan kuleler, territoriumun sınırları olarak belirlenen iki nehir dışındaki alanlarda görülmezler¹⁵. Benzer şekilde, bu çalışmada ele alınan mimari yapılanmanın izlerini de bu sınırlar dışında izlemek mümkün değildir. Ayrıca, bu mimari yapılanma ile ilgili tarihlendirme kanıtlarına, kuleler üzerindeki yazıtlar sayesinde ulaşıyor olunması bu kuleler ve kale-yerleşimlerin aynı inşa etkinliği sırasında yapıldıklarını göstermesi açısından önemlidir.

Böylece, Olba Territoriumu’nda Hellenistik Döneme tarihlendirilebilen bir imar etkinliği süreci yaşandığı ve bunun bölgesel bir yerleşim düzenlemesi oluşturmak amacıyla yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu yerleşim düzenlemesinin bir ‘yerleşim modeli’ olarak değerlendirilmesi ise ancak benzer uygulamaların farklı bölgelerde de gerçekleştirilmiş olmasıyla mümkündür. Böyle bir durumda, ortak ihtiyaçlar için benzer coğrafi şartlarda benzer yerleşim düzenlemelerinin gerçekleştirilmiş olması gerekir ki böyle örnekler de mevcuttur.

---

arada olduğu yerleşimler olarak tanımlar ve buralarda askeri yapılar ön planda olduğunu söyler. Bu yerleşimlerin hepsinde ortak bir duvar tekniği kullanılmıştır ve bu durum yerleşimlerin aynı evrede yapıldıklarını da kanıtlamaktadır. Akropolis ve kuleler ise bu yerleşimlerin diğer bir karakteristik özelliğidir, Durugönül 1998a, s. 92.

¹² Aydınoğlu 2003, s. 253 vd.

¹³ Durugönül 1998a, s. 79 vd.

¹⁴ Lawrence 1979, s. 187.

¹⁵ Durugönül – Gabelmann 1997, s. 213 vd.; Durugönül 1998b, s. 281; Durugönül 1998a, s. 119 vd.

Dağlık Kilikia'da Olba Territoriumu'ndaki yerleşim düzenlemesiyle en yakın benzer örneklere sahip olan bölge Lykia olmalıdır. Burası, öncelikle sahip olduğu coğrafi şartlarla da Olba Territoriumu ile büyük benzerlikler göstermektedir. Bu bölgede de denize açılan önemli vadilerin bulunması ve bu vadi kenarlarının yerleşimlere ev sahipliği yapması, Olba Territoriumu'ndaki vadi kenarlarında bulunan yerleşimlerle büyük benzerlik göstermektedir. Lykia bölgesinin coğrafi şartların yanısıra yerleşim düzenlemesi de Olba Territoriumu ile benzerlik göstermektedir. Buradaki yerleşimler de sur duvarlarından başka nekropolise, sarnıçlara ve akropolis içerisinde çok sayıda ikamet binasına sahiptirler. Burada savunma amaçlı yerleşimlerin sivil yerleşimi de içinde barındırdığı görülür. Ayrıca Olba Territoriumu'nda olduğu gibi, sur üzerinde kulelerin yer alması da bu tür kale yerleşimlerin karakteristik özelliği olarak ortaya çıkmaktadır¹⁶. Özellikle tek başına duran kule yapılarının Lykia'da varlıkları çok iyi bilinmektedir ve arazideki dağılımlarıyla, önerilen diğer işlevlerinin yanısıra bölgeyi sistematik bir şekilde kontrol etmeye yaradıkları bilinmektedir¹⁷. Benzer özellikler Olba Territoriumu'ndaki düzenlemede de görülür ve bu kulelerin bölgesel yerleşim düzenlemesinin bir parçası olduğu görülür.

Anadolu'nun dışında da Olba Territoriumu'nda oluşturulan bu yerleşim düzenlemesinin benzerlerini görmek mümkün olmaktadır. En ilginç örnek, merkezi Yunanistan'da Othyrıs dağında bulunmaktadır¹⁸. Burada bulunan çok sayıdaki kale-yerleşim birçok açıdan Olba Territoriumu'ndaki sistem ile benzerlikler gösterir. Özellikle derin vadi kenarlarında sahip oldukları konumları ve böylece sağladıkları kolay savunma imkanları açılarından Olba Territoriumu'ndaki yerleşimlerle karşılaştırılabilirler. Bu sistem içerisinde, kale-yerleşimlerin yanısıra "tek başına duran bir kulenin" de olması Olba Territoriumu'ndaki düzenlemeyle çok benzerdir. İşlev olarak ise her iki yerleşim düzenlemesi de benzer sorumluluklara sahiptir: Savunma ve

¹⁶ Dağlık Kilikia ve Lykia bölgelerinde yerleşim düzenlemelerinin benzerlikleri için bkz. Aydınöğlu 2004, s. 173 vd.

¹⁷ Kolb 1998, s. 47.

¹⁸ Burası, antik Akhaia Phthiotis bölgesinde, Almiros ovasının güneyindeki Othrys dağında yer alır, bu kale yerleşimler Hellenistik Halos kenti civarında bulunmaktadır. Bu kentin, M.Ö. 300 civarlarında kurulduğu bilinir ve muhtemelen Demetrios Poliorketes'in M.Ö. 302 yılında, Güney Akhaia Phthiotis'de Makedon ordusunu yenmesiyle bağlantılı olduğu ve bütün bu savunma sisteminin de kentle aynı anda yapıldığı düşünülmektedir, bkz. Wieberdink 1990, s. 479.

kontrol. Böylece, Olba Territoriumu'ndaki savunma temelli yerleşim düzenlemesinin oldukça yakın bir benzerini Hellen anakarasında, Thesselia'da görmek mümkün olmaktadır. Bu, dağlık bir coğrafyada yer alan, vadi kenarına kurulmuş kale-yerleşimlerden oluşan ve ana rotalar ve bölgeyi kontrol etme amacı taşıyan bir savunma ağıdır, bu açıdan Olba Territoriumu'ndaki sistem ile benzerlikler gösterir.

Görüldüğü gibi Olba Territoriumu'nda Hellenistik döneme ait bir yerleşim düzenlemesi vardır. Bu düzenlemeyi oluşturan yerleşimler Hellen dünyasındaki garnizon-kale olarak bilinen yerleşimlerle büyük benzerlikler gösterir. Genellikle bir akropolis üzerinde bulunan, bir surla çevrili ve kulelere sahip olan bu garnizon-kalelerin, bazen küçük kasaba ya da köylerin akropolisleri olarak hizmet verdikleri, ayrıca yollara hakim olmak, belli bir alanı çevrelemek, sahilin savunmasını sağlamak ve içinde buldukları territoriumu korumak gibi işlevlerinin olduğu bilinmektedir. Olba Territoriumu'ndaki bu tür yerleşim düzenlemesinin benzer örneklerine Anadolu içerilerinde de rastlanmaktadır. Ionia ve Aiolis bölgesinde, Pers Dönemine ait savunma yapıları, Olba Territoriumu'ndaki yapılanmayla benzerliğinin yanısıra bu savunma yapılanmasının kökenlerinin Hellenistik Dönem öncesine gittiğini de kanıtlama açısından önem taşımaktadır¹⁹.

Böylece, Olba Territoriumu'ndaki yerleşim düzenlemesini oluşturan yerleşimlerin Hellen askeri mimarisinin bir yansıması olduğu görülmektedir. Ancak Olba Territoriumu'nda, Hellen dünyasında uygulanan bu savunma sistemine bölgesel olarak bazı özelliklerin eklendiği görülmektedir ve sürdürülen araştırmalarda, diğer antik bölgelerdeki yapılanmalarda da bu tip bölgesel özelliklerin varlığına rastlanmıştır. Bu yapıların coğrafi konum ve mimari yapılanma açısından ortak özellikleri olsa da sahip oldukları işlevler açısından ve yapı teknikleri bakımından bölgesel farklılıklar taşıdıkları görülmektedir. Örneğin Lykia'da da Hellenistik Dönem öncesine dayanan bir geleneğin olduğu ve bu tür kale-yerleşimlerin bazılarının Hellenistik Dönem öncesi Lykia hanedanları tarafından kullanıldığı görülmektedir. Böylece, surla çevrili ve kuleleri olan akropolis yerleşimleri şeklindeki savunma amaçlı bu yerleşim geleneğinin bölgesel eklentilerle devam ettiği görülmektedir.

---

¹⁹ Gezgin 2001, s. 181-187, Doğer 2001, s. 16-27, Doğer – Gezgin 1998, s.7-29.

II. Dağlık Kilikia Sahillerindeki Yerleşim Düzenlemesi

Dağlık Kilikia Bölgesindeki Hellenistik Döneme tarihli ikinci bir yerleşim düzenlemesi ise Olba Territoriumu dışında kalan bölgenin sahil kesimlerinde görülmektedir. Dağlık Kilikia'nın sahil bölgesinde Hellenistik krallıklar tarafından gerçekleştirilen kolonizasyon etkinlikleriyle ortaya çıkmış olan yerleşim düzenlemeleri yerleşim modeli oluşturabilme açısından önemli veriler sağlamaktadır.

Dağlık Kilikia'nın sahil kesimlerine bakıldığında, Hellenistik Dönem kolonizasyon etkinliklerinden önce bu alanda Nagidos ve Kelenderis gibi önemli Hellen kentlerinin bulunduğu ve Hellenistik Dönem kolonizasyon etkinliklerinin bu kentlerle bağlantılı yürütüldüğü görülmektedir (Resim 2). Bölgede bu etkinlikleri yürütenler ise ağırlıklı olarak Ptolemaioslar olmuştur. Ptolemaioslar'ın stratejik çıkarları için Kıbrıs'ın tam karşısında yer alan bu bölgeye sahip olma istekleri, kendini kurdukları askeri garnizonlarla göstermiştir. Kıbrıs'ın tam karşısındaki en uygun limanlar ve koylar Dağlık Kilikia'nın orta kesimindedir. Bu durumda Ptolemaioslar'ın buralarda deniz üslerinin bulunması kaçınılmazdır²⁰. Dağlık Kilikia'da Ptolemaioslar tarafından kurulduğu bilinen beş ayrı askeri garnizon vardır. Bu garnizonlar hakkında yazıtlar ve nümizmatik kaynaklar dışında arkeolojik verilerin olmaması, bunların gelişemediklerine işaret etmektedir²¹.

Ptolemaioslar garnizonlarını bölgede bulunan Hellen kentlerinin yakınlıklarında kurmayı tercih etmişlerdir. Yeni olarak nitelenen kolonilerin kurulması hakkında kaynaklar sınırlı olmakla birlikte Hellenistik krallıkların, kraliyet isimleriyle yerel bir kasabada ya da yakınında koloniler kurdukları görülen bir uygulamadır. Böyle durumlarda yeni koloninin, eski kentin yakınında ya da yanında yer aldığına ve bunun amacının yerleşimcisi yeni bir kent kurmaktansa, varolan bir kentin yakınlıklarında yeniden kurarak yeni kentin daha ucuz ve daha masrafsız olmasını sağlamak olduğu bilinir. Böylece mevcut kentin olanakları kullanılarak yeni koloninin de gelişmesi sağlanabilmektedir. Dağlık Kilikia'da Ptolemaios kolonisi olan Arsinoe'nin

²⁰ Zoroğlu 1999, s.372 vd.; Cohen1995, s.55.

²¹ Bagnall'a göre Ptolemaioslar, Dağlık Kilikia sahili boyunca çoğu ya da tamamı garnizon olan kale dizisi oluşturmuşlardır, Dağlık Kilikia bölgesinde, sahildeki Kharadros, iç bölgelerdeki Meydancikkale ve Neapolis diğer Ptolemaios askeri garnizonlarının olduğu yerler olarak bilinir, Bagnall 1976, s.116.

Nagidos'un yanında, bir diğer Ptolemaios kolonisi Berenike'nin ise Kelen-deris'in yanında kurulması buna örnek olarak gösterilebilir.

Nagidos'un yanında kurulmuş olan Arsinoe, Ptolemaioslar'ın ve genel olarak Hellenistik krallıkların kentleşme etkinlikleri hakkında ayrıntılı bilgi verebilecek bir örnektir. Dağlık Kilikia'nın ortasında yer alan ve M.Ö. 7. yüzyılda Samos kolonisi olarak kurulmuş bir liman kenti kimliğine sahip olan Nagidos'ta bulunan bir yazıt, Nagidos ve yeni kurulan Arsinoe arasındaki ilişkiler, buranın bir koloni olarak kurulma süreci, Nagidos ile olan sınırlar ve düzenlemeler ile kutsal alanlar hakkında oldukça ayrıntılı bilgi sağlamaktadır²².

Arsinoe'nin, yanına kurulduğu kent olan Nagidos'un imkanlarının kullanılarak geliştirilmek istenmesiyle ilgili olarak yapılanlar yazıtta açıkça belirtilmiştir. Buna göre, Nagidos topraklarının bir kısmını Arsinoe yerleşimcilerine vermeyi kabul etmesiyle birlikte Arsinoe, Nagidos'un *apoikoi*'u olur, Arsinoe yerleşimcileri de kendi kanunlarını yaparlar, kendilerini yönetirler ve Nagidosla *isopoliteia*'ya sahip olurlar. Hellenistik Dönem'deki kolonizasyon sürecinde, daha önceden varolan bir kentin yanına koloni kurulduysa sürecin genelde koloninin o kentin içinde asimile olması şeklinde geliştiği bilinir. Arsinoe örneğinde bunu görmek mümkündür. Nagidos yazıtından anlaşıldığına göre, bu asimile olma çabası, koloni olan Arsinoe'ye Nagidos ile eşit haklar sağlamak şeklinde gerçekleştirilmiştir. *Isopoliteia* uygulaması Arsinoe yerleşimcilerinin Nagidos'un vatandaşları olmaya başladıklarını açıkça gösterir.

Ayrıca, koloniyi bir *polis* olarak geliştirebilmek için gerekli şartlar, koloninin eski bir kentin yanına kurulmasıyla ve ona çeşitli haklar sağlanmasıyla sınırlı değildir. Önemli olan bir diğer nokta da koloninin nüfusunun çoğaltılmasıdır. Bununla bağlantılı olarak büyüyen kapasiteyi kapsayabilecek oranda savunma yapılarının da genişletilmesi gereklidir. Nagidos yazıtında, Arsinoe'ye yeni göçmenlerin getirilmesinin kararlaştırıldığı belirtilmektedir. Bununla birlikte bu nüfusu kapsayacak bir savunma yapısının yapıp yapılmadığı Arsinoe'nin lokalizasyonu sağlanamadığı için bilinmemektedir. Ancak, böyle bir savunma yapılanmasına gidilmiş olsaydı, bunun izlerinin günümüzde tespit edilebilmesi ve burasının da Arsinoe olarak

²² Nagidos ve yazıt için bkz. Durugönül 1999, s. 68. Yazıtla ilgili olarak bkz. Kirsten – Opelt 1989, s. 55-66; Jones-Habicht 1989, s.317-346.

adlandırılabilmesi gerekirdi. Bu tartışmalar devam etmekle birlikte, yazıtın III. Ptolemaios Euergetes (M.Ö. 246-221) dönemine ait olması, Arsinoe ve Nagidos arasındaki bağı açıklamak açısından önem taşımaktadır. Çünkü, anılan tarihlere ve hemen sonrasına ait olması gereken savunma yapılanmalarının izlerini Nagidos akropolisinde görmek mümkündür. Nagidos akropolisinin doğu yamacında gerçekleştirilen kazı çalışmaları sırasında kentin sahip olduğu ve M.Ö. 5. yüzyıl sonuna tarihlenen savunma sisteminin çok yoğun eklentilerle desteklenmiş olduğu ortaya çıkarılmıştır²³. Böylece Nagidos'da M.Ö. 3. yüzyıl sonuna kadar bir imar etkinliğinin görüldüğü anlaşılmaktadır. Bu eklentilerden ve destek duvarlarından oluşan imar etkinliğinin ise III. Ptolemaios Euergetes dönemindeki yazıtla birlikte başlamış olması da mümkün olmaktadır. Nagidos akropolisinin sur duvarları üzerinde, daha küçük ve düzensiz taşlar kullanılarak inşa edilen bu yapıların, kentin sur yapılarını güçlendirmek ve genişletmek için yapılmış oldukları görülmektedir. Nagidos yazıtından hemen sonra kentte görülmüş olması muhtemel bu imar etkinlikleri, Arsinoe yerleşimcilerinin bu kente yerleştirilmeleriyle bağlantılı olmalıdır ve buraya taşınan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak için yapılmış olmalıdır. Yukarıda da sözü edildiği gibi bu yazıtla birlikte Arsinoe yerleşimcilerine Nagidos ile *isopoliteia* hakkı sağlanarak Nagidos'un vatandaşı olmaları sağlanmıştır.

Yeni kurulan bir kente savunma yapıları inşa edilmesi gerekirken eski kentteki savunma yapılarının desteklenmesi ve geliştirilmesi, eski kentin öneminin ve kapasitesinin artmasıyla açıklanabilir. Koloni için bir kent merkezinin tercih edilmesinin ise savunma için o kentin akropolisi ya da kalesinin kullanılmasıyla bağlantılı olduğuna yukarıda değinilmişti. Böylece, Arsinoe'nin Nagidos'un imkanlarından yararlanmak amacı taşıdığını, anılan dönemlerde Nagidos ile Arsinoe'nin karıştığını ve Arsinoe'nin Nagidos içinde kaldığını söylemek mümkün olabilir. Arsinoe sadece bir askeri garnizon olarak varolmuş ve Ptolemaios donanmasına hizmet etmiş, bununla birlikte buradaki Ptolemaios varlığı Nagidos'un içinde devam ettirilmiştir. Arsinoe yerleşimcilerine verilen Nagidos'la eşit haklar ise tamamen bu koloniyi Nagidos'un imkanlarını kullanarak geliştirme çabasının bir ürünü olmalıdır.

²³ Durugönül 2002, s. 205 vd. Ayrıca, bu sur duvarları ile ilgili ayrıntılı bilgi ve tarihleme önerileri için bkz. Durugönül 2001, s.433 vd.

Buradaki koloni kurma yöntemi yeni bir uygulama değildir. Bu tür bir uygulamanın varlığı antik kaynaklardan da bilinir. Strabon, Lysimakhos'un Ephesos'u Arsinoe ismiyle tekrar kurarken gerçekleştirdiği dört işten bahseder²⁴: Kenti yeniden isimlendirmek, duvarları yeniden inşa etmek, nüfus taşımak ve *gerousia*'yı yeniden yapılandırmak. Lysimakhos'un Ephesos'u yaklaşık M.Ö. 294 yılında Demetrios Poliorketes'den aldığı düşünüldüğünde, Hellenistik krallıkların geleneğinde böyle bir uygulamanın olduğu görülür. Her ne kadar Nagidos yeniden isimlendirilmediyse de duvarlarının yeni eklentilerle güçlendirildiği ve böylece taşınan nüfusun ihtiyacına cevap verebilecek bir duruma getirildiği düşünülebilir²⁵.

Böylece, bölgede daha önceden varolan bir kentin yanında, askeri bir garnizon olarak kurulmuş olan Arsinoe, eski kentin içinde asimile olmuştur. Benzer bir örnek olan, Ptolemaioslar'ın bölgede kurdukları bir diğer koloni Berenike de Kelenderis'in yanında kurulmuştur. Elde yazılı kaynak bulunmaması ve kesin lokalizasyonunun sağlanamamasına karşın Berenike ve Kelenderis arasında da Nagidos ve Arsinoe örneğindeki gibi bir süreç yaşandığını düşünmek olasıdır.

Berenike'nin lokalizasyonu ile ilgili çeşitli görüşler vardır. Antik yazarlardan Stephanos'un²⁶ Kilikia'da bir Berenike'den bahsettiği bilinir. *Stadiasmos*'ta²⁷ ise onun bir *kolpos*'a (demirleme yeri) sahip olduğu ve Kelenderis yakınlarında, Psyrgia ile Kelenderis arasında yer aldığı aktarılır. Aynı şekilde, Heberdey-Wilhelm de Berenike Koyu'nun Psyrgia ve Kelenderis arasında olduğunu söyler²⁸. Ruge, onu Kelenderis'in doğusuna yerleştirir²⁹. Son araştırmalar sonucu ortaya çıkan öneri ise Zoroğlu tarafından yapılan, Berenike'nin, Kelenderis'in 15 kilometre doğusunda yeralan bugünkü Büyükeceli olması önerisidir. Burada öne sürülen dayanak noktası, Ptolemaioslar'ın dağlardaki Meydancikkale'ye bir garnizon yerleştirmiş olmaları ve koloninin bu garnizonla bağlantıyı sağlayacak uygun bir koyda aranmasının gerektiği görüşüdür³⁰.

²⁴ Strabon 14.1.21

²⁵ Nagidos yazıtı bulununcaya kadar Arsinoe'nin Nagidos'un yeniden isimlendirilmiş hali olduğunun düşünülmesiyle ilgili olarak bkz. Jones 1983, s.199.

²⁶ Steph. Byz. *Ethnika*, no 5

²⁷ *Stadiasmos*, 190

²⁸ Heberdey – Wilhelm 1896, s. 98.

²⁹ Ruge "Berenike", 280.

³⁰ Zoroğlu 1999, s.376-377.

Yukarıda da değinildiği gibi, Ptolemaioslar'ın Dağlık Kilikia sahillerinde koloni kurarlarken dikkat ettikleri nokta bunları büyük bir kentin yanına kurmak olmuştur. Büyük İskender'in gelişinden önce Dağlık Kilikia bölgesinde iki önemli kent bulunmaktadır ve bize göre, bunlardan biri olan Nagidos'un yanında Arsinoe kurulurken diğer önemli kent olan Kelenderis'in yanında da Berenike'nin kurulmuş olması gerekmektedir. Arsinoe'nin Nagidos içinde asimile olması gibi Berenike'nin de Kelenderis'in içerisinde asimile olmuş olması oldukça muhtemeldir. Zaten yakınlarındaki büyük kentlerin -savunma- imkanlarından yararlanmak için Ptolemaioslar tarafından özellikle böyle bir koloni kurma yöntemi izlendiğine yukarıda değinilmişti. Yakınlarda kalıntılarla karşılaşılması da şaşırtıcı değildir. Arsinoe için de kalıntılara ulaşmak mümkün olmamıştır. Arsinoe'de yapılaşmanın yaşanmadığını, burayla ilgili yapılaşmanın yakınındaki büyük kent olan Nagidos'ta izlendiği yukarıda nedenleriyle açıklanmıştır. Aynı durumu Berenike için de önermek mümkündür. Hem Arsinoe hem de Berenike birer askeri noktadan öteye geçememişler ve varlıklarını yakınlarında bulunan büyük kentler sayesinde devam ettirmişlerdir.

Dağlık Kilikia'da sahiller dışında, iç bölgelerde de Ptolemaioslar'ın garnizonlarının olduğu bilinmektedir. Kharadros, Neapolis ve Meydancıkale buna örnek olarak verilebilir. Böylece, kurdukları askeri garnizonlarla Ptolemaioslar'ın sahildeki ve iç bölgelerdeki yerleşimler arasında bir ağ yarattığı ve iletişimi ve kontrolü sağladığı anlaşılmaktadır. Oluşturulan bu sistemin ise Anadolu'nun genelindeki Ptolemaios egemenliğindeki yerler için bir yerleşim düzenlemesi modeli olarak uygulanabileceği önerilmektedir³¹. Ptolemaios egemenliğinin görüldüğü bölgelerde de benzer uygulamaların olduğu da görülmektedir. Lykia'da Patara, Telmessos, Andriake gibi sahil kentlerindeki Ptolemaios kontrolünün yanısıra, iç bölgelere giden nehir vadileri kenarlarında kurulu olan yerleşimlerde de bu kontrolün varlığı bilinir. Örneğin Ksanthos vadisi boyunca yer alan Ksanthos, Tlos, Araksa ayrıca Arykandos vadisindeki Arykanda ve Limyra gibi kentler de Ptolemaios kontrolü altındadır.

Bilindiği gibi, Ptolemaioslar Kıbrıs'da, Anadolu kıyılarında ve Filistin kıyılarında birçok kent kurmuşlardır ve bunlara kendi hanedanlık üyelerine ait isimler vermişlerdir. Ancak Ptolemaioslar'ın kurdukları kolonilere

---

³¹ Jones – Habicht 1989, s.335.

ait kaynaklar olsa da arkeolojik kalıntılara rastlanmaz ve kurdukları kolonilerin lokalizasyonları yapılamaz. Güney Anadolu kıyılarındaki Pamphylia Arsinoe'si bunlardan biridir ve varlığı Strabon'un beyanlarından ve Kıbrıs'da bulunmuş bir yazıttan bilinmektedir³². Strabon³³ Korakesion'dan (Alanya) hemen sonra bir *polis* olan Arsinoe'nin bulunduğunu söyler. Kesin lokalizasyonu yapılamamaktadır. Benzer şekilde, Anadolu'daki Arsinoe'ler dışında Kıbrıs'da da dört Arsinoe bulunmaktadır. Özellikle Kıbrıs'da Ptolemaioslar'ın gemi yapım merkezleri olduğunu ve buranın kerestesini gemi yapımında kullandıklarını³⁴ ve Ptolemaioslar'ın burada da kurdukları Arsinoe'lerin, genel olarak Arsinoelerin tamamı gibi liman kenti oldukları bilinmektedir. Kıbrıs'daki dört Arsinoe'den bilinen üçünün II. Ptolemaios Philadelphos tarafından kurulduğu ve eşi ve kızkardeşi için isimlendirildiği -kesin olmamakla birlikte- büyük bir olasılık olarak kabul edilmektedir. Strabon'un³⁵ söylediğine göre demirleme yerine sahip olan antik yerleşim Palaipaphos yakınlarındaki Arsinoe'nin kesin yeri bilinmemektedir³⁶. Salamis yakınlarındaki Arsinoe ise lokalizasyonu kesin olarak sağlanabilen tek Arsinoe olarak karşımıza çıkar³⁷. Bir üçüncüsü ise yine bir liman olan Kıbrıs'ın kuzeybatı kıyılarındaki Arsinoe Marion'dur. Bununla birlikte, Kıbrıs'ın kuzey batı sahillerinde, Soli ve Paphos arasında yer aldığı³⁸ ya da kesin olarak Marion olduğu üzerine³⁹ çeşitli görüşler mevcuttur. Kıbrıs'daki son Arsinoe ise Arsos Arsinoe'si dir ama bununla ilgili hiç bir kaynak yoktur⁴⁰.

Ayrıca, bunlar dışında Ege adalarında da Arsinoeler bulunmaktadır. Bunlar arasında Keos adasında bulunan Arsinoe Koresia, Girit adasında Rhithymna'nın yeniden kurulmasıyla oluşmuş olduğu düşünülen Arsinoe

³² Cohen 1995, s.335.

³³ Strabon 14.5.3

³⁴ Strabon 14.6.3

³⁵ Strabon 14.6.3

³⁶ Cohen 1995, s.136.

³⁷ Bugünkü Gazimagusa olduğu önerisiyle ilgili olarak bkz. Hill 1940, I: s.186; Cohen 1995, s. 137.

³⁸ Soli ve Paphos arasında olmasıyla ilgili olarak bkz. Hierokles 706.10; Plinius *NH* 5.130; Stadiasmus 309.

³⁹ Burasının Marion olmasıyla ilgili olarak bkz. *Stadiasmus* 233.

⁴⁰ Cohen 1995, s.136.

Rhithymna ve kesin lokalizasyonu bilinmeyen Arsinoe Lyktou; Argolid'deki Arsinoe Methana bunlar arasındadır. Aetolia'daki Arsinoe ise Arsinoe Konope olarak bilinir, bir diğer Arsinoe ise Kuzey Afrika'da Cyrenai'dadır.

Arsinoeler dışında Ptolemaioslar tarafından kurulmuş olan Berenike'ler de vardır. Dağlık Kilikia'daki dışında bilinen diğer Berenikeler ise Epirus Berenike'si ve Chios Berenike'sidir. Ayrıca, Kuzey Afrika'da Cyrenai'da da bir Berenike'nin varlığı bilinir. Bunların da lokalizasyonları konusunda tartışmalar devam etmektedir.

Ptolemaioslar'ın ellerinde bulunan bölgeyi askeri garnizonlarla kontrol etmek ve donanmaları için destek sağlamak dışında bir kent kurma ve kentleşme kültürü yaratmak gibi bir kaygılarının olmadığı görülmektedir. Dağlık Kilikia'da da Ptolemaioslar tarafından kurulan kolonilerin gelişmedikleri ve yakınlarındaki büyük kentler içinde kalarak kayboldukları görülmektedir. Dağlık Kilikia için bu çalışmada ortaya konmaya çalışılan bu yerleşim düzenlemesi ise bugün lokalizasyonları sağlanamayan çok sayıda Ptolemaios kolonisi için açıklayıcı olabilir. Lokalizasyonu sağlanamayan Ptolemaios kolonileri için ayrı bir yerleşim yeri aranması yerine, yakınlarında bulunan büyük kentlerle lokalizasyonlarının sağlanması, yerleşimlerin tespit edilebilmeleri için daha uygun bir yöntem olacaktır. Çalışmada, Dağlık Kilikia sahillerinde Ptolemaioslar'ın uyguladıkları yerleşim düzenlemesinin bir "yerleşim düzenlemesi modeli" olarak kabul edilmesinin diğer birçok lokalizasyonu sağlanamayan koloni için çözüm üretilebileceği düşünülebilir.

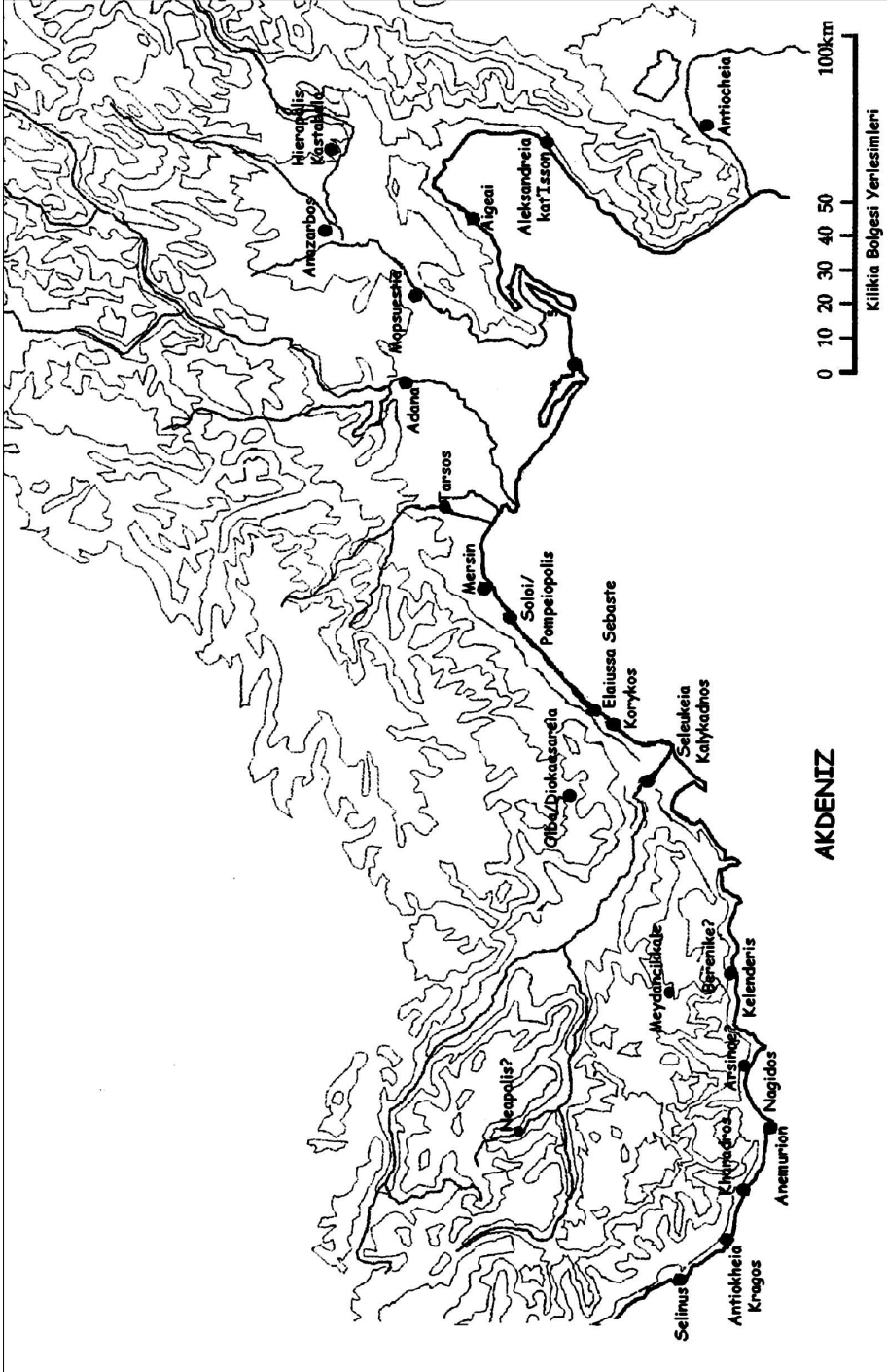
Bibliyografya

- Aydınöğlü 2003 Aydınöğlü, Ü., “The Settlement Patterns of the Olbian Territory in Rough Cilicia in The Hellenistic Period” *OLBA VIII*, 251-263.
- Aydınöğlü 2004 Aydınöğlü, Ü., “Yerel İrade-Dış Baskı Tartışmaları Arasında Olba Territoriumundaki Yerleşim Düzenlemesi ve Hellenistik Dünyadaki Yeri”, *OLBA X*, 169-184.
- Bagnall 1976 Bagnall, R. S., *The Administration of the Ptolemaic Possessions Outside Egypt*, Leiden.
- Blanton 2000 Blanton, R., *Hellenistic, Roman and Byzantine Settlement Patterns of the Coast Land of Western Rough Cilicia*, BAR Int. Ser. 879.
- Cohen 1978 Cohen, G. M., *The Seleukid Colonies, Studies in Founding, Administration and Organization*, Wiesbaden.
- Cohen 1995 Cohen, G. M., *The Hellenistic Settlements in Europe, the Islands and Asia Minor*, California.
- Durugönül 1995 Durugönül, S., “Olba: Polis mi, Territorium mu?” *LYKIA II*, 75-82.
- Durugönül – Gabelmann 1997 Durugönül, S. – H. Gabelmann, “Türme und Siedlungen im Rauhen Kilikien Ein Vorbericht” *IstMitt* 47, 213-220.
- Durugönül 1998a Durugönül, S., *Türme und Siedlungen im Rauhen Kilikien, Eine Untersuchungen zu den archäologischen Hinterlassenschaften im Olbischen Territorium*, Asia Minor Studien Band 28, Bonn.
- Durugönül 1998b Durugönül, S., “1996 Yılı İçel İli (Antik Dağlık Kilikia) Yüzev Araştırması ile Kuleler-Kaleler ve Yerleşimlere Olan İlişkileri”, *XV. Araştırma Sonuçları Toplantısı* I. Cilt, Ankara, 1998, 281-293.
- Durugönül 1998c Durugönül, S., “Seleukosların Olba Territorium’undaki ‘Akkulturation’ Süreci Üzerine Düşünceler”, *OLBA I*, 69-76, Mersin.
- Durugönül 1999 Durugönül, S., “Nagidos Üzerine Düşünceler” *OLBA II*, 1. Uluslararası Kilikia Arkeolojisi Sempozyumu, Mersin, 1999, 67-78.
- Durugönül 2001 Durugönül, S., “Nagidos’un Tarihteki Yeri” *La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux*, Table Ronde Internationale, İstanbul, 2-5 Novembre 1999, İstanbul, 429-443.
- Durugönül 2002 Durugönül, S. – M. Durukan – Ü. Aydınöğlü, “2000 Yılı Nagidos (Bozyazı) Kazı Çalışmaları”, *23. Kazı Sonuçları Toplantısı* (1. cilt), Ankara, 205-214.
- Doğer 2001 Doğer, E., “İlkçağ’da İzmir’in Stratejik Konumu” *21. Yüzyıl Eşiğinden İzmir*, Uluslararası Sempozyum, 9-10 Ekim 2000, İzmir, 16-27.
- Doğer – Gezgin 1998 Doğer, E. – İ. Gezgin, “Arkaik ve Klasik Dönemde Smyrna’nın Dış Savunması Üzerine Gözlemler”, *II. Uluslararası İzmir Sempozyumu*, İzmir, 7-29.
- Gezgin 2001 Gezgin, İ. “Defensive Systems in Aiolis and Ionia Regions in the Achaemenid Period” *ACHAMENID ANATOLIA*, Proceedings of the

- First International Symposium on Anatolia in the Achaemenid Period, Bandırma 15-18 August 1997, Leiden, 181-187.
- Heberdey – Wilhelm 1896
Heberdey, H. – A. Wilhelm, *Reisen in Kilikien*, (DenkschrWien, ÖAW phil.hist. Kl. 44), 1896
- Hill 1940
Hill, G. F., *A History of Cyprus*, Vol. 1, Cambridge.
- Jones 1983
Jones, A. H. M., *The Cities of Eastern Roman Provinces*, Amsterdam.
- Jones – Habicht 1989
Jones, C. P. – CH. Habicht, “A Hellenistic Inscription from Arsinoe in Cilicia”, *Phoenix* 43, 317-346
- Kirsten – Opelt 1989
Kirsten, E. – I. Opelt, “Eine Urkunde der Gründung von Arsinoë in Kilikien”, *ZPE* 77, 55-66.
- Kolb 1998
Kolb, F., “Hanedanlık Yerleşiminden Otonom Kente Gelişme: Klasik Çağda Lykia’da Akültürasyon” *ADALYA III* 1998, 37-62.
- Lawrence 1979
Lawrence, A.W., *Greek Aims in Fortification*, Oxford.
- Ruge ‘Berenike’
Şurada: Ruge, “Berenike 1”, *RE*, Band III.1, 280
- Trampedach 1999
Trampedach, K., “Tempel und Grossmacht: Olba in Hellenistischer Zeit” *La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux*, Table Ronde Internationale, Istanbul, 2-5 Novembre 1999, İstanbul, 269-288.
- Wieberdink 1990
Wieberdink, L., “A Hellenistic Fortification System in the Othrys Mountains (Achaia Phthiotis)” *Akten Des XIII. Internationalen Kongresses Für Klassische Archaologie Berlin 1988*, Berlin, 479-480.
- Zoroğlu 1999
Zoroğlu, L., “Kilikia Berenike’sinin Yeri”, *OLBA II* (cilt II), I. Uluslararası Kilikia Arkeolojisi Sempozyumu, Mersin, 369-380.

Res. 1 Olba Territoriumu Yerleşimleri

Res. 2 Cilikia Bölgesi Yerleşimleri